

UVOD

V vseh nacionalnih zgodovino pisih obstajajo prezrte teme, ki ostajajo neobdelane bodisi spričo skope dokumentiranosti bodisi zaradi »politične korektnosti«, kar lahko v skrajnem primeru privede celo do tabuiziranja. Neredko se med nezadostno obravnavanimi vprašanji znajdejo poimenovanja za jezik, ozemlje ali skupine ljudi, če motijo uveljavljeni koncept etnogeneze in oblikovanja določenega modernega naroda. Za nacionalno zgodovino je še posebej »nehvaležno« obravnavati tiste pojave na lastnem ozemlju in v delu narodovega telesa, ki so se v preteklosti imenovali enako kakor prostor, jezik in ime katerega drugega modernega naroda, zlasti sosednjega in po jeziku sorodnega, pa najsi gre za še tako časovno oddaljen ali minoren pojav.

Slovenci in Hrvati v tem pogledu nismo izjema. V hrvaški historiografiji ostajata potisnjena na rob samopoimenovanje Slovenci za prebivalce zgodovinske Slavonije s središčem v Zagrebu in ime njihovega jezika, ki se je še globoko v novi vek imenoval slovenski; vprašanje so doslej obravnavali predvsem kot knjižnojezikovno in ga prepuščali zgodovini hrvaškega jezika, še vedno pa pogrešamo temeljito raziskavo o kompleksnosti širšega pojava, ki vključuje tudi etnonim in samoidentifikacijo t. i. »Slovencev«.¹ S podobnim, čeprav po geografskem obsegu manjšim pojavom se srečujemo tostran Sotle in Kolpe. Če je, denimo, za slovensko zgodovino pisje še

¹ Prim. zlasti Budak, *Hrvatska i Slavonija*, str. 209–215, 218 (bibliografija); Petrić, O Kranjcima i »Slovincima«, str. 36–46. – Hrvaške humanistične znanosti neredko uporabljajo termin *slovinski* namesto *slovenski* tudi, ko je v virih evidentno *slovenski* (prim. Velagić, Razvoj hrvatskog etnonima).

sprejemljiva navzočnost nekakšnih Hrvatov v majhem delu Karantanije pred koncem prvega tisočletja,² pogrešamo na drugi strani sistematično obravnavo ne pomembnega vprašanja, od kdaj in zakaj se je prebivalstvo dveh obkolpskih pokrajin, Bele krajine in Kostela, v zgodnjem novem veku samo označevalo za Hrvate in svoj jezik imenovalo hrvaški, o čemer je že v 17. stoletju pisal polihistor J. V. Valvasor.³ Dobiti je mogoče vtis, da slovenska humanistična znanost vprašanje v zadregi preprosto prezre ali pa se ga dotakne zgolj na deskriptivni ravni kot nekakšne valvasorjevske predmoderne etnografske kuriozitet, čeprav so že dolgo na voljo viri, tudi objavljeni, ki dokazujejo, da kranjski Hrvati niso bili polihistorjev akademski izum. Še več, v drugi polovici 20. stoletja so objave virov prinesle podatke o razširjenosti hrvaškega imena še v dveh slovenskih vzhodnih obrobniških pokrajinah – kot lingvonima in etnonima v Prekmurju in samo kot lingvonima v Prlekiji –, a je trajalo precej časa, preden sta pojava doživela prvi razlagi za svoj nastanek. Vprašanja Hrvatov in hrvaščine v Prekmurju se je leta 2008 dotaknil etnolog G. Makarovič v monografiji *Ko še nismo bili Slovenci in Slovenke*,⁴ ne da bi se na enak način lotil tudi bistveno dlje odprtega vprašanja »hrvaštva« Belokranjcev in Kostelcev. Sam sem naslednje leto na simpoziju in v zborniku ob 800-letnici Varaždina obravnaval problem hrvaškega lingvonima v Prlekiji,⁵ glavne ugotovitve tedaj še nedokončane raziskave o hrvaškem lingvonimu in etnonimu v celotnem obravnavanem prostoru pa nato predstavil na simpoziju o 18. stoletju v Ljubljani (2010); v zborniku simpozija sem objavil samo prispevek o Prekmurju (2011).⁶

Pričujoča razprava skuša s primerjalnimi metodami in pritegnitvijo najširšega spektra virov osvetliti razloge za pojavitev in ugasnitev hrvaškega imena v štirih slovenskih obmejnih pokrajinah. Doslej nepovezana in v znatni meri neznana dejstva so potrdila predpostavko, da sta bila hrvaški lingvonim in etnonim povsod sekundarna in da sta se prehodno uveljavila namesto prvotnega slovenskega imena, tedaj imena s »prednacionalno« vsebino in lastnega tudi dobršnemu delu dana-

² O t. i. Hrvatskem okraju v Karantaniji prim. Grafenauer, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 409–411; isti, *Samova »država«*, str. 114–115.

³ Valvasorjeva *Slava vojvodine Kranjske* (1689) namenja kranjskim Hrvatom celo posebno poglavje (Valvasor, *Die Ehre VI*, str. 302–305), jezik, nošo in navade ljudi v Beli krajini in Kostelu pa označuje kot hrvaške tudi na več drugih mestih (npr. *Die Ehre II*, str. 217–220; *XI*, str. 147, 148, 217, 248, 383, 602).

⁴ Makarovič, *Ko še nismo bili Slovenci*, str. 69–72.

⁵ Golec, *So bili štajerski Prleki*. – Besedilo je bilo za objavo oddano septembra 2008 in je izšlo sočasno s simpozijem decembra 2009.

⁶ Golec, *Hrvaški etnonim*. – Simpozij »Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem« je potekal decembra 2010, zbornik je izšel v elektronski obliki decembra 2011.

šnjih Hrvatov. Razširitev hrvaškega imena na obrobne slovenske pokrajine je bila sestavni del širšega in dolgotrajnega procesa imenske kroatizacije srednjeveške Slavonije in njenega prebivalstva, to pa so sprožile tektonske geopolitične spremembe kot posledica osmanskih ozemeljskih osvojitvev na Balkanu in v Panonski nižini v 15. in 16. stoletju.

Območja razširjenosti hrvaškega lingvonima na Slovenskem